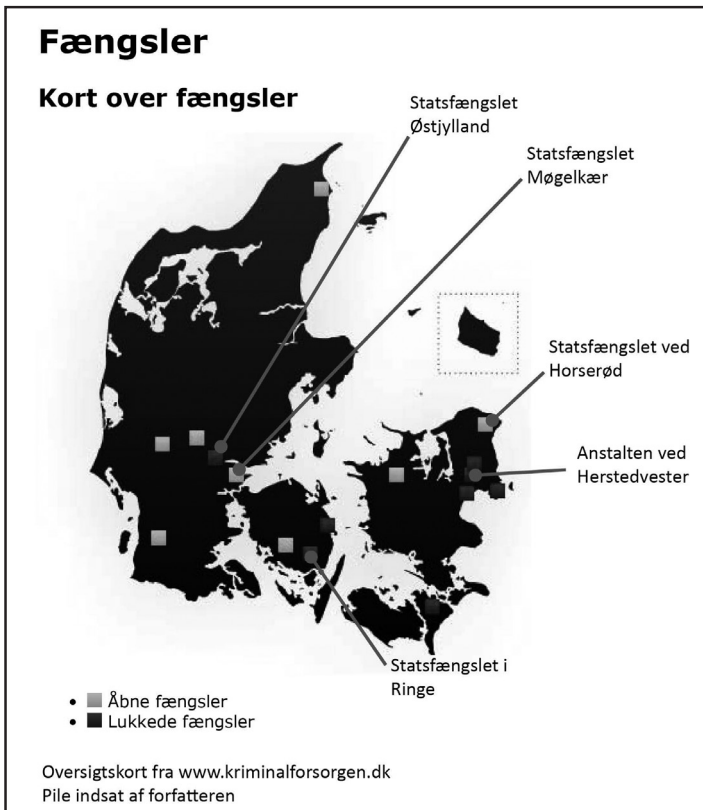

KVINDEFÆNGSEL – ET RELEVANT ALTERNATIV?

EN DESKRIPTIVT BASERET FREMSTILLING

Charlotte Mathiassen¹

Kvinder dømmes for kriminalitet og fængsles over hele verden. Fængslede kvinder, der har fået fængselsdom, udgør i Danmark 4-6 procent af den samlede fangepopulation og er derfor som i resten af verden et markant mindretal sammenlignet med

¹ Charlotte Mathiassen er psykolog, ph.d. og lektor ved Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse, DPU, Aarhus Universitet. Email: cham@edu.au.dk.

fængslede mænd. Kvinder er en kønnet minoritet. I Danmark afsoner kvinder som hovedregel i fire fængsler, og her afsoner også mænd. I modsætning til hovedparten af andre vestlige lande findes der i Danmark ikke rene kvindefængsler. Det varierer, om de kvindelige fanger har deres celle på en ren kvindeafdeling eller på en afdeling, hvor hovedparten af fangerne er mænd. Uanset hvor fangerne bor, er der mulighed for fællesskab både i arbejdstiden, i skoletiden og i fritiden. Det vil sige, at der er tale om kønsblandet afsoning, hvorfor det kræver et aktivt fravalg, hvis kønnene ikke ønsker kontakt.

Det har været diskuteret, om der skal oprettes et særligt kvindefængsel i Danmark. I kølvandet af rapporten "Perspektiver på kvinders dagligdag i danske fængsler – erfaringer med kvinders og mænds fælles afsoning" (Mathiassen, 2011²) har en arbejdsgruppe nedsat af Direktoratet for Kriminalforsorgen anbefalet oprettelsen af et kvindefængsel i Danmark (Kriminalforsorgen, 2011). Der er endnu ikke truffet en politisk afgørelse for eller imod.

Denne artikel er primært deskriptiv og har som formål at præsentere nogle argumenter for og imod oprettelsen af et kvindefængsel i Danmark, ligesom den skal vise, at det er en kompleks problemstilling og dermed en kompliceret beslutning. Undervejs inddrages såvel national som international forskning. Jeg har i nærværende nummer af Psyke & Logos skrevet endnu en artikel, som har fokus på udvalgte tilblivelsesmuligheder for kvinder i fængsel. Den kan med fordel læses som et supplement til og perspektivering af nedenstående artikel.

Kvindefængsel, kønsblandet afsoning, kvinders kriminelle handlinger, normalisering, nærhedsprincip, resocialisering, sikker afsoning

1. Rammesætning af drøftelsen for og imod et kvindefængsel i Danmark

I Danmark er der kommet et øget fokus på, hvordan kvinder har det under afsoning, og endvidere på, hvordan man kan tilrettelægge afsoningsforholdene, så de i højere grad matcher de behov, kvinderne har i et resocialiseringsperspektiv. Både mænd og kvinder i fængslerne har for en stor dels vedkommende levet udsatte og marginaliserede tilværelser. Mange har et massivt behov for hjælp og støtte, mens andre ikke har. Denne artikel har imidlertid fokus på kvinder. Det betyder ikke, at mænd ikke er udfordret, men idet der generelt set er mere fokus på mænd, fordi de antalmæssigt dominerer fangepopulationen, er valget her at gå

2 Da undersøgelsen blev planlagt, ønskede Direktoratet ikke, at jeg skulle inkludere kvinder med anden etnisk herkomst end dansk, idet man på det tidspunkt mente, at der skulle laves en særlig undersøgelse med deres perspektiv. Den er endnu ikke gennemført.

mere i dybden med kvinders forhold. Og med eventuelle forskelle mellem mænds og kvinders interesser og behov og implikationerne heraf.

I forlængelse af undersøgelsen af kvinders dagligdag i fængsel (Mathiassen, 2011), det opfølgende arbejde gennemført af udvalget under Direktoratet for Kriminalforsorgen (Kriminalforsorgen, 2011) og en nyere brugerundersøgelse (Lindstad, 2014) samt kritiske spørgsmål til den danske praksis, og hvorvidt kvinderne led under denne fra FN's torturkommission og den europæiske menneskerettighedskomite (<http://www.cpt.coe.int/en/states/dnk.htm>), har der været debat for og imod oprettelsen af et kvindefængsel i Danmark. Debatten har blandt andet taget udgangspunkt i, at et antal kvinder er udsatte i de kønsblandede fængsler, men også i det forhold, at kvinder potentielt set kan tilbydes flere relevante behandlings-, uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder samt fritidsaktiviteter, såfremt de afsoner i et kvindefængsel (Kriminalforsorgen, 2011). Det påpeges generelt i den internationale litteratur (der altså baserer sig på en praksis med kvindefængsler eller helt kønsopdelt afsoning), at kvinder har andre behov end mænd, og at man skal tage hensyn til dette i planlægningen af kvinders afsoning (Masson, 2012). Andre har problematiseret, hvorvidt et kvindefængsel er en hensigtsmæssig løsning på udfordringerne for kvinderne i de danske fængsler (Minke & Storgaard, 2014). Endvidere har et antal fængslede kvinder udtalt sig forbeholdent over for oprettelsen af et kvindefængsel (Mathiassen, 2011).³

Imidlertid konkluderede udvalget under Direktoratet for Kriminalforsorgen efter yderligere studier af forholdene i Norden og udvalgte europæiske lande:

Baseret på en samlet vurdering af indhentede oplysninger og de løbende drøftelser har et enigt udvalg endeligt indstillet, at der etableres ét fængsel kun for kvinder i Danmark samt tre regionale arrestfaciliteter for kvindelige varetægtsarrestanter (heraf ét i tilknytning til det foreslåede fængsel). Dette beror på en kombination af to overordnede og gensidigt afhængige hensyn:

- Hensynet til at sikre relevant resocialisering for kvindelige indsatte
- Hensynet til at sikre en værdig og tryk afsoning for de kvindelige indsatte. (Kriminalforsorgen, 2011, s. 4)

Ud over sikkerhedshensynet til kvinderne har man altså set på, hvilke andre forhold som kunne optimeres for kvinderne, hvis man ændrede på de institutionelle rammer for afsoningen. Dermed anerkendes, at det ikke kun er de

3 Grundene hertil præsenteres i "Kvinde, køn og tilblivelser" (Mathiassen, 2015, dette nummer).

enkelte individer og deres personlige erfaringer, handlinger og strategier, som er centrale for, hvordan fangers tilværelse kan være under afsoning. De strukturelle og institutionelle rammer i fængslet har markant betydning for fangerenes livsførelse og tilblivelsesmuligheder (jf. Mathiasen, 2015, dette nr.).

Om end udvalgets arbejde er mundet ud i en anbefaling af, at der oprettes et kvindefængsel og tre arrestfaciliteter kun for kvinder, er der ikke taget en politisk beslutning for eller imod anbefalingen.⁴ Beslutningsprocessen har blandt andet været forstyrret af, at der blev udskrevet folketingsvalg. Kvinder afsoner fortsat i mandefængsler.⁵

Denne artikels drøftelse for og imod et kvindefængsel finder ikke sted i et tomrum. De argumenter, der præsenteres, trækker på diskurser og på praksiserfaringer i kriminalforsorgen, som er udviklet over tid. En eventuel beslutning om at adskille kønnene helt blandt fangerne i de danske fængsler synes mangefacetteret. Adskillige diskurser og hensyn må tages i ed.⁶ I det følgende vil jeg præsentere, hvordan kvinder er placeret i fængslerne i dag. Endvidere vil jeg præsentere uddrag af undersøgelser om kvinders kriminelle handlinger og domme, om deres sundhedstilstand og behandlingsbehov og om deres sociale forhold og baggrund. Dermed ønsker jeg at præsentere udvalgte 'facts', der skrives frem og bidrager til drøftelserne af – og måske beslutningen om – oprettelsen af et kvindefængsel eller ej.⁷

2. Kvinders placering – forholdsmæssig fordeling mellem mandlige og kvindelige fanger

Fængslede kvinder udgør et mindretal i fængslerne både nationalt og internationalt, om end fængslingsraten for kvinder i flere lande er steget (J van den Bergh, Gatherer, Fraser & Moller, 2011; Bosworth, 2001; Smoyer, 2015; Browne, Mille & Maguin, 1999, In Friestad et al., 2014, p. 1). Det vil med andre ord sige, at mænd både globalt og nationalt optager langt hovedparten af pladserne i fængslerne. I det meste af verden afsoner kvinder og mænd

4 Fængslet var påtænkt indrettet i Statsfængslet i Jyderup.

5 Jeg betegner fængslerne mandefængsler, fordi kvinder udgør et så markant mindretal af fangebefolkningen. På engelsk beskrives dette som 'men's prison' (Carlen & Worrall, 2004).

6 Kønsforståelser har betydning, men også andre sociale kategorier (jf. Carlen, 2002): Social klasse, race, kriminel erfaring og livsførelse generelt (herunder økonomiske forhold) stiller sig centralt i analysen af og forståelsen for, hvordan kvinder afsoner, og hvordan de erfarer og vurderer deres afsoningsforhold – ligesom disse forhold og kategorier har indflydelse på deres opfattelse af tilværelsen generelt og deres fremtidsmuligheder efter afsoning.

7 For uddybende perspektiver på kvindelige fangers tilblivelsesmuligheder, se Mathiasen, 2015, dette nr.

som hovedregel adskilt fra hinanden – enten i henholdsvis kvindefængsler og mandefængsler eller således at kvinder afsoner i kvindeafdelinger helt adskilt fra det mandefængsel, som den pågældende kvindeafdeling ligger i tilknytning til (Carlen & Worrall, 2004; Pemberton, 2013).

Siden 2000 har kvinder afsonet i flere forskellige danske fængsler. Aktuelt (2015) afsoner kvinder i fire forskellige mandefængsler, hvilket altså adskiller sig fra praksis i hovedparten af de vestlige lande.⁸ Ifølge Kriminalforsorgens statistik (2013) afsonede fx på en given dag i 2013 92,6 kvinder ud af en samlet population af afsonere på 2.426,6 (ibid., s. 14). Nu (2015) foregår kvinders afsoning i to åbne fængsler (Møgelkær i Østjylland og Horserød på Sjælland) og to lukkede fængsler (Ringe på Fyn og Anstalten ved Herstedvester, der ligger i Albertslund på Sjælland).⁹ Enten har kvinderne deres celle i en afdeling kun for kvinder, eller også har de deres celle i en afdeling, hvor der afsoner mænd. I nogle fængsler er det muligt selv at vælge, om man ønsker at sidde på en 'ren' kvindeafdeling eller i en mandefdeling. Det vil variere, hvor mange kvinder der sidder på en given dag i hvert fængsel. Med udgangspunkt i Lund-Sørensen & Clausen (2014) kan et billede af fordelingen se således ud:¹⁰

På indeksdagen for undersøgelsen afsonede ud af totalt 89 kvinder knap 60 pct. (51 kvinder) i åbent fængsel og dermed på det laveste sikkerhedsniveau. 22 kvinder (ca. 24,5 pct.) afsonede i det åbne statsfængsel Møgelkær, der i alt har 176 pladser. 29 kvinder (ca. 32,5 pct.) afsonede i det åbne statsfængsel ved Horserød, der i alt har 221 pladser. 14 kvinder (ca. 15,5 pct.) afsonede i det lukkede statsfængsel i Ringe, der har 86 pladser, ni kvinder (ca. 10 pct.) afsonede i Anstalten ved Herstedvester, der har 138 lukkede pladser, og fem kvinder (ca. 5,5 pct.) afsonede i det lukkede statsfængsel i Østjylland, der har 228 pladser. Sidstnævnte har imidlertid ikke huset kvinder i det seneste år, og der er heller ikke planer herom.¹¹ Endvidere afsonede seks kvinder (ca. 6,5 pct.) i et arresthus og fire kvinder (ca. 4,5 pct.) på en pension (ibid., p. 30). Som illustreret her er kvinder i hver institution i markant mindretal sammenlignet med mænd. Ud over at de generelt er få, forstærkes dette forhold yderligere af, at de er fordelt primært på de fire nævnte institutioner. Det har på forskellig vis indflydelse på, hvordan hverdagslivet i fængsler fungerer og opleves af de til enhver tid siddende personer uanset køn. Som nævnt varierer det, om kvinderne har deres celle på en ren kvindeafdeling eller på en afdeling, hvor mænd

8 De kvinder, som opholder sig i arresthuse, er i endnu højere grad en kønsmæssig minoritet.

9 I alt har kriminalforsorgen fem lukkede og otte åbne fængsler samt Københavns Fængsler (KF: fælles navn for tre arresthuse) og derudover nogle og tredive arresthuse samt udrejsecentret på Sjælsmark Kaserne.

10 Dette giver med de til enhver tid forekommende variationer i indsættelser et ret adækvat billede af det generelle belæg.

11 Mundtlig kommunikation med fuldmægtig Lea Holst Reenberg, Direktoratet for Kriminalforsorgen. Maj, 2015.

afsoner. Indimellem anbringes mænd på en kvindeafdeling. Eksempelvis afsonede i et af fængslerne, jeg besøgte, to par på en kvindeafdeling, hvilket efter fængslets vurdering var hensigtsmæssigt alt taget i betragtning. Derudover kan det af pladsmæssige hensyn være nødvendigt at anbringe mænd på kvindeafdelinger i de perioder, hvor der er få kvinder til afsoning.

I det lukkede Ringe Statsfængsel er det muligt som kvinde at have sin celle¹² på en afdeling, hvor der afsoner mænd, og i det åbne fængsel Møgelkær er det nødvendigt at blande kønnene i nogle afdelinger, da kvindeafdelingen ikke er stor nok til det antal kvinder, som typisk afsoner. Der har dog ikke været ønske om at udvide kvindeafdelingen, idet der til enhver tid er kvinder, som foretrækker kønsblandet afsoning.¹³ I det åbne fængsel Hørsrød Statsfængsel er det ifølge hjemmesiden fortsat muligt at have sin celle på en afdeling, hvor der både bor mænd og kvinder (kriminalgforsorgen.dk).¹⁴

Det er det enkelte afsoningssted, der afgør, hvordan placeringerne foregår. Til tider er dette foranlediget af pres fra Kriminalgforsorgen om, at alle pladser skal tages i anvendelse, så belægningen optimeres. Her bliver det altså forhold som afsoningskø og dermed blandt andet også økonomi, der styrer, hvorvidt køn blandes eller ej. I forbindelse med den aktuelle drøftelse for og imod et kvindefængsel kan man i forlængelse heraf spørge, om der i tilfælde af pladmangel i kriminalgforsorgen også kunne blive tale om at anbringe mænd i et kvindefængsel. Eller om det er udelukket.

2.1. Eksempler på beskæftigelse

I de forskellige fængsler er der lidt variation med hensyn til, om kvinder kun kan have kønsblandet beskæftigelse, eller om det er muligt at have kønsopdelt beskæftigelse. Grundet det lille antal i hver institution er det ikke muligt at have særlige og kønssegregerede tilbud til alle kvinder. Endvidere ønsker kun nogle kvinder at benytte de eksisterende tilbud, hvor kun kvinder deltager. En af grunnerne hertil er, at faget eller indholdet ikke svarer til den pågældendes interesser. En anden er, at man ønsker at være blandt i en større gruppe af fanger.

I Møgelkær har man i forlængelse af det øgede fokus på kvinders forhold etableret et særligt beskæftigelsestilbud i køkkenet kun for kvinder. Det kaldes 'kvindeprojektet' og er indviet i juni 2014. En grundtanke bag projektet er den allerede nævnte opfattelse af, at mænd og kvinder kan have forskellige interesser (jf. fx Masson, 2012; De Cou, 2002). I beskrivelsen af projektet betones, at kvindernes arbejdsdag besværliggøres af, at de er så få i de danske fængsler. Endvidere nævnes det, at der er forskellige beskæftigelsesmuligheder for fangerne både i fængsler og arresthuse. De tilbud bliver karakteriseret som nogle, der afspejler, hvad den mandlige del

12 I nogle fængsler kaldes cellerne for 'stuer'.

13 Personlig kommunikation, Lea Holst Reenberg, DFK, maj, 2015.

14 Dette ændres pr. november, 2015, hvor alle kvinder skal have deres celle i en ren kvindeafdeling placeret for sig. Der vil fortsat være mulighed for fællesskab med de mandlige fanger.

af fangerne kan håndtere. Derfor er der: “mandearbejde i maskinværksteder, landbrug eller uddannelses tilbud, som også er tilpasset det mandlige klientel” (Fængselsfunktionæren, juni, 2014). Ikke alle kvindelige fanger er interesserede i at arbejde eller uddanne sig inden for disse områder. Det angives som grunden til den såkaldte kvindebeskæftigelse:

’Vi har haft kvinder på Møgelkær i 14 år. Der har vi også sørget for, at kvinderne var i beskæftigelse og også med gode og fornuftige muligheder. Men det er udelukkende foregået på værksteder og arbejdspladser, der var indrettet og tænkt til mænd. En del af vores opgave bestod derfor i at skabe et hus med tilbud specielt til kvinder” (ibid., p. 3). Man har med andre ord etableret et tilbud, der skulle være mere kvinderelevant end de eksisterende.

Kvindebeskæftigelsen er oprettet som et uddannelses tilbud, hvor kvinderne kan deltage i grundskoleforløb og tage AMU-kurser og grundforløbet på erhvervsuddannelsen “Mad til mennesker” (EUD-forløb) (jf. også Thomsen, Mathiassen & Wahlgren, 2013). Formålet er endvidere, at de kvindelige fanger, der ikke ønsker at være sammen med de mandlige fanger, kan få mulighed for at arbejde for sig selv. Kvinder kan også visiteres til beskæftigelsen ud fra et hensyn om beskyttelse. Det kan være for at imødegå prostitution eller andre samværsformer mellem kønnene, som fængslet vurderer som uhensigtsmæssige. Fængslet antager også, at de fælles beskæftigelses- og fritidsaktiviteter bidrager til, at kvinder danner relationer på tværs af fængselsafdelingerne. Med den mulige konsekvens at afsoningen opleves tryggere (Minke & Holm-Sørensen, 2015).

I Horserød findes kun kønsblandede beskæftigelsesmuligheder, med mindre kvinder deltager i “Projekt Menneske”, der er et tilbud om misbrugsbehandling, som finder sted i en særskilt afdeling afsondret fra det øvrige fængsel. Generelt er der gjort en indsats for at udvikle forskellige tilbud til kvinderne i fritiden i tillæg til de allerede eksisterende såsom styrketræning og andre former for sport (Mathiassen, 2011). Fra og med november, 2015 skal alle kvindelige fanger i Horserød have deres celler i en kvindeafdeling, som ligger afsondret fra resten af fængslet. Fritid og beskæftigelse foregår fortsat kønsblandet.

Der er altså variationer fra fængsel til fængsel, hvad angår kvinders antal, placering og betingelser for uddannelse, beskæftigelse og fritid. I de tilfælde, hvor kvinder ikke ønsker at have samvær med mænd, og der ikke er arbejdsplads- eller skoletilbud, som kan honorere dette ønske, må de vælge celledarbejde (at arbejde alene på deres celle) eller evt. blive på afdelingen i et givent mere hobbypræget projekt. I Ringe findes eksempelvis også et værksted kun for kvinder, som betegnes ‘pædagogisk værksted’ (Mathiassen, 2011, p. 31). Værkstedet er for kvinder, der ikke kan varetage et arbejde på en af de mere traditionelle arbejdspladser i fængslet.¹⁵ Og det er endvidere en mulighed for

15 Dette værksted kaldes ‘Hønsehuset’ (Mathiassen, 2011).

at afsonere i mere beskyttede og støttende omgivelser, hvilket indbefatter tilbud om støtte til at komme ud af et stofmisbrug. Der er ansat en værkfører, og en vigtig funktion beskrives som støtte i almindelige daglige gøremål (ADL-træning), der inkluderer madlavning, bading, indkøb og rengøring. Derudover tilbydes 'støttende samtaler', og i værkstedet kan kvinderne beskæftige sig med forskellige kreative aktiviteter. Der er med andre ord primært tale om en støttende foranstaltning. Herunder hører fokus på personlig hygiejne, ernæring og træning.

I Anstalten ved Herstedvester findes i samme bygning som kvindeafdelingen også en beskyttet kvindearbejdsplads. Her kan de kvindelige fanger opholde sig uden kontakt med mandlige fanger, hvis de ønsker det. Der er mulighed for at sy, brodere, trykke på tekstil, strikke og hækle og lave smykker, tegne og male. Der er mulighed for at have et halvdagsarbejde på de andre beskæftigelsessteder eller gå i skole, samtidig med at kvinderne er beskæftiget på kvindearbejdspladsen. Ud over den mere hobbyprægede funktion udfører værkstedet opgaver for fængslet. Det kan eksempelvis være at sy gardiner til cellerne. Der er også et tilbud om samtaler med deltagere med henblik på at øge deres livsduelighed (kriminalforsorgen.dk).

2.2. Kvinde- og mandejob ...

Begrundelserne for at oprette afdelinger og beskæftigelse kun for kvinder ligger tæt op ad de argumenter, der også bruges for oprettelsen af et kvindefængsel. Begrundelserne trækker på en opfattelse af, at kvinder i mandefængsler både kan have brug for mere beskyttelse og mere målrettet beskæftigelse og uddannelse, samt at de kan have brug for mere hjælp til at afskærme sig for engagement i udnyttende relationer, end der tidligere har været mulighed for. Derudover skelner beskrivelsen ovenfor mellem 'mande'- og 'kvinde'-relevant arbejde. I valget af beskæftigelse for kvinder har man primært valgt at følge en traditionel opfattelse af, hvad kvindearbejde er fx arbejde i køkken og med syning og med rengøring. Min pointe her er ikke, at det er irrelevant at arbejde i et køkken eller at være beskæftiget i vaskeri eller i sy-værksted. Men valget kan også forstås som en cementering af en stereotyp og noget gammeldags forståelse af, hvad 'kvindearbejde' er. Der kan være både praktiske og ressourcemæssige grunde til, at praksis er indrettet således. Men i forlængelse af de indledende pointer om vigtigheden af relevant resocialisering må der sikres en bredde i beskæftigelse, uddannelse og fritid, uden at nogen fanger skal opleve sig udfordret eller truet. Selv om mange af de kvinder, som afsoner fængselsdomme, er fysisk og psykisk meget medtagne, gælder det ikke alle. Der afsoner også såkaldt 'ressourcestærke' kvinder, som kommer fra tilværelser med arbejdsmarkedstilknytning og/eller studietilknytning, familie og andet socialt netværk, hjemmeboende børn. I den tid, jeg besøgte fængslerne, udgjorde de dog et mindretal (ud af de i forvejen få kvinder). Ikke desto mindre har disse fanger også krav på relevant og målrettet indsats samt acceptable og trygge afsoningsforhold.

3. Prioriteringer under hensyn til trivsel og sikkerhed

De skitserede mulighedsbetingelser og begrænsninger har indflydelse på, hvordan kvinder kan og vil vælge beskæftigelse og ophold i det hele taget, ligesom de har indflydelse på kvindernes oplevelse af trivsel og sikkerhed. Om end visse forhold kan sammenlignes globalt, er skandinaviske lande umiddelbart mest sammenlignelige (Kriminalforsorgen, 2011). I Norge findes der mandefængsler, hvor kvinder afsoner. Derudover har man en anstalt udelukkende for kvinder: Bredtveit fængsel, forvarings- og sikringsanstalt og i tilknytning hertil en åben afdeling med lavere sikkerhedsniveau – i alt 64 pladser. I Norge anbefales også at kønsopdele alle fængsler (Kriminalomsorgen, 2015, p. 4), hvilket eksempelvis gøres i Sverige (Lindberg, 2005). Både i den danske indstilling (Kriminalforsorgen, 2011) og i en rapport fra Norge (Kriminalomsorgen, 2015) argumenteres for, at der kan tages bedre hånd om kvinders behov og interesser, end tilfældet er i dag. Det gjorde sig også gældende, da Kriminalvården i Sverige i 1998 besluttede at kønsopdele afsoningsstederne.¹⁶ Begrundelsen for beslutningen var, at man ville beskytte fængslede kvinder mod at blive udnyttet seksuelt eller på anden vis af deres mandlige medfanger. Endvidere ville man ikke skabe betingelser, hvor der blev etableret forhold kriminelle mænd og kvinder imellem. Det blev vurderet, at kvinder har særlige behov, som skulle danne udgangspunkt for arbejdet med relevant resocialisering for dem (Kriminalvården 1998, s. 15, i: Kriminalforsorgen, 2011, s. 12). Her støtter man sig med andre ord også til den generelle holdning i forskningen om, at kønnene har forskellige behov. De fælles behov og interesser, der måtte være, fremstår ikke som afgørende. Derudover påpeges det, at beskæftigelses- og fritidsmuligheder generelt i højere grad skal tage udgangspunkt i kvindernes interesser, en udfordring, der også betones internationalt (Bosworth, 2001, p. 4; Cook & Farrington, 2015). Denne opdeling kan som allerede nævnt medvirke til en cementering af mere traditionelle og stereotype opfattelser af, hvad kvinder og mænd interesserer sig for og har behov for. Da kvinder, ligesom mænd, er forskellige og har varierende behov og interesser, må man differentiere her. Der vil være kvinder, som har behandlings- og støttebehov, men der vil også være kvinder, som primært har brug for støtte og vejledning til videre uddannelse og/eller til at forblive på eller få adgang til relevante jobs på arbejdsmarkedet (jf. Thomsen, Mathiassen & Wahlgren, 2013). Det varierer også, om og i hvilken udstrækning kvinder har brug for at blive skærmet fra deres mandlige medfanger. Dette vender jeg tilbage til senere i artiklen.

Jeg vil nu præsentere, hvad kvinder i kriminalforsorgens regi er dømt for. Gennemgangen vil inddrage både tilsynsklienter og fængslede kvinder, fordi

16 Forud for beslutningen i Sverige blev personale og kvindelige indsatte hørt, ligesom forskning på området og de europæiske fængselsregler samt FN's deklaration om afskaffelse af vold mod kvinder blev inddraget.

jeg mener, det er vigtigt at få et indtryk af, hvad kvinder *samlet set* er dømt for, således at de domme, der afstedkommer fængsling, kan sættes i forhold til det generelle billede af kvinders kriminalitet. Som led i afgørelsen af, hvordan kvinder afsoner mest hensigtsmæssigt med henblik på reintegration i tilværelsen efter fængsling, er det også nødvendigt at se på, hvad kvinderne er dømt for; i hvilken udstrækning er de kriminaliserede, og hvilket sikkerhedsniveau peger det på? Endvidere om der er store variationer i gruppen af kvinder med en fængselsdom, og dermed om der er brug for differentierede afsoningsformer.

4. Kvinder i kriminalforsorgens regi

Den følgende belysning af udvalgte facts om danske kvinders generelle forhold og kriminelle handlinger baseres primært på tal og opgørelser fra klientundersøgelsen, delrapport om kvinder, der er udført af Direktoratet for Kriminalforsorgen (Lund-Sørensen & Clausen, 2014), og den seneste forskningsrapport fra Justitsministeriet (Justitsministeriets forskningskontor, 2014). Klientundersøgelsen er baseret på registerdata primært fra Danmarks Statistik.¹⁷ Populationen er trukket på indeksdagen d. 31. januar 2011¹⁸ og inkluderer samlet alle de kvinder med dansk cpr-nummer, som er klienter i kriminalforsorgen på den ene eller anden vis. Data beskriver med andre ord de kvindelige indsattes situation på indeksdagen, og *ikke* hvordan deres situation var *før* indsættelsestidspunktet. Justitsministeriets forskningsrapport baserer sig på data om registreret kriminalitet i årene 1983-2012.

Hovedparten af de kvinder, der figurerer som klienter i kriminalforsorgen, er i *tilsyn*. Det er domstolene, som fastsætter vilkår om tilsyn. Et tilsyn varetager både omsorg og kontrol, og det bliver primært fastsat i forbindelse med prøveløsladelse. Altså løsladelse, som sker, før den fulde straf er afsonet. Tilsyn føres også med eksempelvis behandlingsdømte og de personer, som afsoner i fodlænke. På indeksdagen var 1.169 kvinder med dansk cpr-nummer i tilsyn. Det vil sige *89 pct.* af det samlede antal kvindelige klienter i kriminalforsorgen (Lund-Sørensen & Clausen, 2014, s. 5).

Der er *89 kvinder, der afsoner en dom*, et tal, som vil variere lidt over tid, men som ligger nogenlunde stabilt mellem de allerede angivne 4-6 pct. af den samlede fangepopulation (ibid.).

17 Disse data er opgjort ved årsskiftet eller nov. 2010 (fx 1. nov. uddannelsesstatus, eller ultimo nov. socioøkonomisk status).

18 Data og oplysninger om køn i den her refererede undersøgelse baserer sig på oplysninger fra Danmarks Statistik (Lund- Sørensen & Clausen, 2014, note 3, s. 5).

5. Eksempler på den kriminalitet, som kvinder begår

Der er sket en markant stigning i udviklingen af *den samlede gruppe* kvinders kriminalitet over årene 1983-2012 (Justitsministeriets Forskningskontor, 2014). Det fremgår, at kvinder *generelt* i høj grad idømmes straf for færdselslovsovertrædelser og i mindre grad idømmes straf for straffelovsovertrædelser og særlovsovertrædelser (ibid. p. 2). Der er imidlertid samlet set tale om en begrænset udvikling i kvinders straffelovskriminalitet. Nemlig en vækst på 14 pct. i løbet af den 30-års-periode, som undersøgelsen dækker. De registrerede kvinder begår i udpræget grad butikstyverier, og frekvensen svinger mellem 57 og 70 pct. Derudover idømmes kvinder straffe for bedrageri og dokumentfalsk. Kvinders ejendomsforbrydelser bliver typisk begået af den enkelte kvinde, som får et direkte udbytte. Der er ikke tale om nogen markant stigning i kvindernes andel af de strafferetslige sanktioner (ibid., p. 6).

Ud af de 1.169 kvinder, som *er i tilsyn på indekstdagen*, er 341 kvinder eller knap 30 pct. i tilsyn på grund af vold i øvrigt. Dernæst er der 187 kvinder eller 16 pct., som er i tilsyn på grund af færdselslovsovertrædelser. 154 kvinder eller ca. 13 pct. er i tilsyn på grund af tyveri, hæleri og brugstyveri. 127 kvinder eller knap 11 pct. er i tilsyn grundet anden berigelseskriminalitet, og 117 eller 10 pct. for straffelov i øvrigt (Lund-Sørensen & Clausen, 2014, p. 7, tabel 2.5).

Straflængden for de 89 kvinder, der afsoner en fængselsdom, fordeler sig således: Dom indtil ½ år: 23 kvinder eller knap 26 pct. Fra ½-1 år: ti kvinder eller ca. 11 pct. 1-2 år: 11 kvinder eller ca. 12 pct. Det vil med andre ord sige, at 44 kvinder eller ca. 50 pct. af den samlede gruppe af kvindelige fanger afsoner korte domme på op til to år.

Der er 20 kvinder eller 22,5 pct., der afsoner fra 2-5 år.

Ni kvinder eller ca. 10 pct. afsoner fra 5-10 år. 14 kvinder eller 15,7 pct. afsonede de lange domme på ti år og derover.

Det vil sige, at 23 kvinder eller knap 26 pct. afsonede de lange domme på fem år og op til livstid.

Derudover afsonede to kvinder eller godt 2 pct. en livstidsdom (Lund-Sørensen & Clausen, p. 29, tabel 5.26). Andelen af de længste domme på ti år og derover samt livstid udgør 16 kvinder eller knap 28 pct. De korte domme udgør dermed på dette undersøgelsestidspunkt en 20 pct. større andel af det samlede antal domme, end de længste domme gør. De 89 kvinder afsoner i gennemsnit 1.315,2 dage eller 3,6 år. Der tegner sig her et billede af en tyngde blandt de længere domme, men en overvægt af de kortere domme.

De kriminalitetsformer, som fængslede kvinder er dømt for 31. januar 2011, er:

Drab (forsætligt):	18 kvinder eller godt 20 pct.
Vold i øvrigt (forsætligt):	14 kvinder eller 15,7 pct.
Grov narkokriminalitet:	15 kvinder eller knap 17 pct.
Lov om euforiserende stoffer:	seks kvinder eller 6,7 pct.
Røveri:	12 kvinder eller 13,5 pct.
Tyveri, hæleri samt brugstyveri eller anden berigelseskriminalitet mv.:	ni kvinder eller godt 10 pct.
Færdselslovsovertrædelser:	fire kvinder eller 4,5 pct.
Tre kvinder eller godt 3 pct. er dømt for vilkårsovertrædelse.	
Tre kvinder eller godt 3 pct. er dømt for hhv. straffelov i øvrigt (2) og særlov i øvrigt (1).	

Fra Lund-Sørensen & Clausen, 2014, s. 29.

Endelig er en enkelt dømt for ildspåsættelse og en enkelt for anden sædelighedskriminalitet samt incest. Der er ingen kvinder, som er dømt for voldtægt og voldtægtsforsøg, ej heller hærværk.

De dominerende kriminalitetstyper er i denne population drab, vold i øvrigt og grov narkokriminalitet. De lange domme hænger med andre ord blandt andet sammen med antallet af drabsdomme blandt kvinder.

6. Forholdet mellem mænds og kvinders kriminalitet

Hvor udviklingen i kvindernes straffelovskriminalitet havde en vækst på 14 pct., er mændenes kriminalitet i samme periode mindsket med otte pct. Det betyder, at den registrerede kriminalitetsforskel mellem kvinder og mænd er blevet mindre, nemlig fra 1:4,8 i 1983 til 1:3,9 i 2012 (Justitsministeriet, 2014, p. 4). Når man sammenligner kvinders og mænds strafferetlige sanktioner, er der dog for alle typer alligevel flere mænd end kvinder, som bliver mødt med en strafferetlig sanktion.¹⁹ Den generelle øgning i registreret kriminalitet, det vil altså sige alle typer kriminelle handlinger blandt kvinder, er størst hos de helt unge kvinder. Særligt i gruppen af 15-17-årige er der sket

¹⁹ Med hensyn til biltyverier og indbrud idømmes mænd i markant højere grad end kvinder strafretlige sanktioner – henholdsvis 15 gange så mange og 25 gange så mange sanktioner.

en reduktion i kønsforskelle fra 1:5 til 1:2, og den markante forskel, der har været mellem de helt unge drenge hhv. piger, er ikke længere så tydelig vurderet over de seneste 30 år. Forholdet mellem mænds og kvinders voldsforbrydelser er det område, hvor der er sket de mest betydelige ændringer. Således er forholdet nu 1:8, mellem hvor mange kvinder og mænd der idømmes straf for voldsforbrydelser, hvorimod der for 30 år siden var ca. 25 gange så mange mænd som kvinder, der blev straffet for en voldsforbrydelse (Justitsministeriet, 2014).

7. Mulige forklaringer

I ovenstående redegørelse har jeg inddraget såvel kvinder i tilsyn som kvinder, der er idømt en fængselsdom, fordi proportionerne i den samlede mængde af kriminelle handlinger skulle træde frem. Hvis man kun ser på de kriminelle handlinger, som repræsenteres i den aktuelle fangepopulation, kunne det afstedkomme et skævt billede. Inden jeg går videre med de kvinder, som sidder i fængsel, og som er i fokus i den resterende del af artiklen, vil jeg runde dette afsnit af med at præsentere udvalgte forklaringer på det generelle kriminalitetsbillede, med udgangspunkt i (Justitsministeriet, 2014).

En mulig forklaring på udviklingen i forholdet mellem mænds og kvinders voldsforbrydelser kan være, at der er en øget tilbøjelighed til at anmelde vold, som bliver begået af kvinder (Justitsministeriet, 2014, p. 6). De generelle ændringer i kriminalitetsbilledet må ifølge rapportens analyser i særlig grad forstås i sammenhæng med flere muligheder for at begå kriminalitet (tid, adgang til køretøjer etc.) (ibid., p. 10). Den iøjnefaldende stigning i antallet af sanktioner for kvinders færdselslovsovertrædelser må ligeledes ifølge rapporten forklares i sammenhæng med, dels at kvinder i stigende grad har adgang til at køre bil, og dels at politiets kontrolaktiviteter øges. Dermed øges sandsynligheden for, at kvinder modtager strafferetlige afgørelser for færdselslovsovertrædelser sammenlignet med tidligere.²⁰

Udviklingen i andre særlovsovertrædelser er noget ujævn frem til 2003, hvilket blandt andet kan forklares med en lovændring fra foråret 2004. Denne lovændring betød, at besiddelse af ulovlige euforiserende stoffer (hash) som hovedregel skal medføre mindst en bødestraf. Det betyder et øget antal registreringer, fordi det tidligere typisk medførte en advarsel, hvis man eksempelvis besad hash, og sådanne advarsler blev ikke registreret i kriminalregistret og dermed heller ikke i Danmarks Statistik, sådan som bødestraf gør. En øget politiindsats i hashmiljøer kan også have bidraget til, at antallet

20 Når der også i en periode sker et fald, både i registrerede færdselslovsovertrædelser og generelt, må det ifølge rapporten (ibid., p. 4) ses i sammenhæng med, at der pr. 1.1.2007 blev gennemført en politi- og domstolsreform, hvorfor de vanlige aktiviteter, herunder trafikkontrollen, mindskedes.

af sager på dette område er steget.²¹ Forhøjelsen af bøder har medført, at mange flere bødesager nu synliggøres i statistikken.²²

Udviklingen i strafferetlige afgørelser for særlovsovertrædelser er præget af samme stigning for både mænd og kvinder. Det, der umiddelbart kunne se ud, som om kvinder er blevet tiltagende kriminelle gennem de seneste 30 år, kan langt hen ad vejen forklares med ændringer med hensyn til registreringer, strafskærper og kontrol samt muligheder for at handle kriminelt, fx adgang til biler og motorcykler eller ulovlige stoffer. Dette har større betydning end eksempelvis arbejdsløshed eller minimal deltagelse på arbejdsmarkedet. Derfor er det: ”vigtigt at tage højde for lovændringer, ændringer i politiets og retssystemets praksis samt tekniske forhold omkring registrering af lovovertrædelser, når der gennemføres undersøgelser af kriminalitetsudviklingen” (ibid., p. 10). Det er med andre ord vigtigt at se på den enkelte kvindes livsførelse og samfundsmæssige strukturelle forhold i sammenhæng for at forstå stigningen i den registrerede kriminalitetsrate. Jeg vil nu indsnævre artiklens fokus til kvinder i fængsel.

8. Hvor restriktivt et sikkerhedsregime?

De hyppigste domme blandt kvinder, der afsønes i fængsel på indeksdagen, var som vist givet for drab, grov narkokriminalitet og røveri og dernæst også for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer, færdselslovsovertrædelser og tyveri, hæleri og brugstyveri. Klientundersøgelsen konkluderer endvidere, at mænd gennemgående er mere kriminelt belastede end kvinder, både med hensyn til det gennemsnitlige antal fældede afgørelser, det gennemsnitlige antal frihedsstraffe og det gennemsnitlige antal fængselsstraffe (Lund-Sørensen & Clausen, 2014, p. 28).

Derudover viser klientundersøgelsen som refereret ovenfor, at kvindernes straffe er længere end mændenes. Samtidig er der procentvis flere kvinder, der afsønes helt korte domme, som er under et halvt år, og der er procentvis flere kvinder end mænd, der afsønes ti år eller derover. Andelen af kvinder, der er dømt for vold i øvrigt, er lidt mindre, end tilfældet er for mænd. Kvindernes kriminalitetsbillede er med andre ord mere opdelt eller dikotomiseret end mændenes. Internationale undersøgelser beskriver, at kvinder ikke er så hårdt kriminelt belastede og flugttuede som mænd (jf. Carlen & Worrall, 2004).²³ Fastsat på baggrund af danske tal fra 2010 faldt

21 Der sker endnu en stigning 2010 til 2011 hvilket også skyldes en strafskærpe i form af øgede bødestørrelser for visse overtrædelser af dyreværnslovgivningen, herunder hundeloven.

22 Mindre bøder registreres ikke i kriminalregistret og dermed heller ikke i Danmarks Statistik.

23 Det er relevant at gå mere ind i grundene til disse forskelle, herunder at studere konkret,

55 kvinder ud af en population på 221 løsladte kvinder tilbage til kriminalitet. Altså et recidiv på 45 pct. Til sammenligning var der ud af en population på 4489 løsladte mænd 65 pct. recidiv (Kriminalstatistikken, 2013, DST.dk). Der er med andre ord registreret 20 pct. højere recidiv blandt den mandlige del af de løsladte sammenlignet med de kvindelige.²⁴

På det foreliggende grundlag synes det relevant at revurdere, om de nuværende forhold med kønsblandet afsoning betyder, at kvinder generelt afsøner under for strengt et sikkerhedsmæssigt regime. I tråd med argumenterne anført i Masson (2012) kan der være kvinder med korte(re) domme, som med fordel kunne afsone uden for fængslet, hvorved skadevirkningerne af fængselsopholdet kunne modvirkes. Det gælder muligvis også nogle af de kvinder, som er mest udsatte og har brug for et andet behandlingstilbud end det, som kan imødekommes i et fængsel. Et fængselsophold bidrager muligvis til, at kvinderne får vanskeligere ved at klare sig, end hvis de fik den hjælp, de også har brug for, i et andet regi og i tæt sammenhæng med det lokalmiljø, de befinder sig i. Disse betragtninger åbner for andre overvejelser om oprettelsen af en ren kvindeinstitution for alle kvinder, der har fået en dom. Vil det være en fordel at samle kvinderne alligevel? Vil netop kønssegregering gøre det muligt at imødekomme sådanne alternative tanker, fordi der ikke ville opstå problemer om 'forskelsbehandling' i relation til de mandlige fanger? Og kunne denne tænkning også inspirere til, at man overvejer samme perspektiver for udvalgte mænd?

Jeg vil nu præsentere data om sundhedstilstand og behandlingsbehov, som også er relevante forhold at tage hensyn til i planlægningen af den mest optimale afsoning.

9. Fængslede kvinders sundhedstilstand

Flere nordiske og internationale undersøgelser beskriver, at fængslede kvinder som gruppe betragtet har haft og har en belastet livsførelse, hvilket for nogle vedkommende gør dem særligt udsatte (jf. fx Friestad et al., 2014; J van den Berg et al., 2011; Mallock & McIvor, 2011; Lindberg, 2005; Kendall, 2002; Pollack & Brezina, 2006; Høj Dahl & Størksen, 2009; Pollack, 2008; Carlen & Worrall, 2004; Dünkler, Kestermann & Zolondek, 2005; Masson, 2012). Det fremgår ligeledes af den tidligere refererede klientundersøgelse, at kvinder, der bruger stoffer, i højere grad bruger opioider sammenlignet med mændene, der i højere grad bruger hash (Lund-Sørensen & Clausen, 2014). Fængslede kvinder ser sammenlignet med fængslede mænd ud

hvad der er motiverne for de drab, som kvinder begår. Endvidere om de grunde, der i hvert enkelt tilfælde er til de begåede handlinger, kan tale for evt. lempeligere afsoningsregime for nogle af de kvinder, end tilfældet er i dag. Det ligger uden for denne artikels formål, men bør tages op ved en senere lejlighed.

24 Tak til Lisbet Lavrsen, DST, for hjælp til at forstå statistikbankens muligheder.

til at gå oftere til lægen og være hyppigere indlagt på sygehuset. Indlæggelserne har primært skyldtes sygdom i bevægelsesystemet og ‘mentale sygdomme’, og en betragtelig andel skyldes ‘uklassificerbare’ forhold. Forholdene er nogenlunde ens for begge køn (ibid., p. 22). Den registrerede brug af psykiater og psykolog er lav for begge køn, dog er andelen af kontakter til det psykiatriske system det seneste år forud for indekstdagen højere for kvinder end for mænd. Da opgørelserne ikke inddrager de konsultationer, som er foretaget internt i kriminalforsorgen, er tallene ikke helt retvisende.²⁵

Fængslede kvinder benytter altså sundhedssystemet i højere grad end fængslede mænd, sådan som det er i samfundet i øvrigt, hvilket betyder, at kvinder og mænd tilsyneladende også under afsoning har forskellige mønstre. Derudover har fængslede kvinder oftere kontakt med det psykiatriske behandlingssystem og er i højere grad end mænd registreret med diagnoser inden for spektret af nervøse og stressrelaterede tilstande og med nervøst betingede legemlige sygdomme. Begge køn er registreret i nogenlunde samme grad for diagnosen psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser som følge af alkohol eller andre psykoaktive stoffer, men kvinderne har markant flere registreringer af diagnosen forstyrrelser og forandringer af personlighedsstruktur og adfærd (ibid., p. 24). Hvad angår behandling for stofmisbrug, har godt 40 pct. af de registrerede kvinder, der afsoner dom, siden 1996 deltaget i behandlingsforløb i enten kommunalt eller amtsligt regi. Over 20 pct. af disse eller 18 kvinder har deltaget i fem eller flere behandlingsforløb. 13,5 pct. har deltaget i mellem to og fire forløb. Til sammenligning har kun godt fire pct. deltaget i behandling for alkoholmisbrug (ibid., p. 26). Disse tal understreger, at stofmisbrug er den mest udbredte misbrugsform blandt de registrerede kvinder i fængsel. Endvidere fremgår det af (Lund-Sørensen & Clausen, 2014), at knap 60 pct. oplyser, at de 30 dage før deres indsættelse i fængsel har indtaget rusmidler. Under afsoningen har 43 pct. af kvinderne deltaget i et eller flere behandlingsforløb. Dette forhold er nogenlunde ens blandt mænd og kvinder. Disse tal dokumenterer, at fanger generelt er en belastet gruppe. Kvindelige fanger har brug for indsats i forhold til flere diagnosticerede lidelser såvel psykiske som legemlige samt stofmisbrug, ligesom man ud fra den ovenfor angivne frekvens af konsultationer kan formode, at kvinderne ville gøre brug af et eventuelt udbygget tilbud.

25 Derfor vil der i realiteten sandsynligvis være en højere frekvens af konsultationer hos psykolog og psykiater alene af den grund, at der i Anstalten ved Herstedvester er ansat et antal psykiatere, psykologer samt læge, som konsulteres i anstalten. Også i andre fængsler vil der være konsultationer internt i institutionen.

10. Sociale forhold

Kvinder, som afsoner en fængselsdom, har en socialt belastet baggrund. Ud af de 89 registrerede kvinder i fængsel har en stor del (24 pct.) været anbragt uden for hjemmet en eller flere gange som børn.²⁶ Kun to pct. har deltaget i forebyggende foranstaltninger i deres barndom. Disse forhold adskiller sig ikke nævneværdigt fra andelen af anbringelser blandt de fængslede mænd i deres barndom. Det, som adskiller sig, er, at mændene var anbragt i familiepleje hyppigere end kvinderne, som var hyppige anbragt på døgninstitution (Lund-Sørensen & Clausen, 2014, p. 16).

Over halvdelen af de kvindelige fanger, 56 pct., er registreret som 'øvrige uden for arbejdsstyrken', og 15 pct. er registreret som kontanthjælpsmodtagere. Tallene for fængslede mænd, der er 'uden for arbejdsstyrken', er lidt højere end for fængslede kvinder. Personindkomsten er lav for de fleste, idet det, man optjener under afsoning, ikke bliver registreret som personindkomst.

Det fremhæves i flere internationale undersøgelser, at de fængslede kvinders forhold til børnene er særligt udsat, blandt andet fordi de ofte har hovedansvaret for deres børn, som derfor rammes hårdt ved en fængsling. Ud af de kvinder, som danner grundlag for klientundersøgelsens tal, har 45 pct. af kvinderne et eller flere biologiske børn. Det er 15 pct. flere end blandt mændene, hvor kun 30 pct. har børn. Ligeledes har kvinder oftere end mænd flere børn (ibid., p. 20). Dette retter opmærksomheden mod, at der blandt kvinderne vil være behov for at støtte en forsvarlig kontakt med børnene; herunder eventuel støtte i varetagelse af forælderrollen.

I gennemsnit har de kvindelige afsonere, som undersøgelsen omhandler, opholdt sig 446,5 dage i institutionen. Det betyder, at mange (også derfor) ikke længere har job eller bolig, men i stedet har en rådhusadresse i deres hjemkommune (30 pct., jf. tabel 5.8, ibid.). Et tal, der er nogenlunde det samme for mænd og kvinder. Grundskole var for 66 pct. af de kvinder, som afsonede, den højest afsluttede uddannelse registreret på indeksdagen. Hvis nogle havde uddannelse ud over grundskole, var det primært erhvervsfaglig praktik og hovedforløb, hvilket gælder begge køn. Meget få havde gymnasie- eller kort, mellemlang eller lang videregående uddannelse.

Ovenstående gennemgang af blandt andet kriminalitetsbillede, sociodemografiske forhold og prævalenser af forskellige lidelser er primært deskriptiv med informationer af relevans for beslutning om et eventuelt kvinde-fængsel i Danmark. De mulige præmisser i den pågående diskussion af, hvorvidt Danmark skal oprette et kvindefængsel, præsenterer jeg nedenfor, før jeg åbner selve diskussionen.

26 Heraf var 54 pct. anbragt på døgninstitution og 26 pct. i familiepleje.

11. Mulige præmisser i diskussionen for og imod et kvindefængsel i Danmark

To hovedhensyn, som er relevante at tage i planlægningen af afsoning for kvinder, er beskrevet indledningsvis i denne artikel: 1) At sikre trygge afsoningsforhold og 2) at sikre bedst mulig resocialisering.

12. Trygge afsoningsforhold – beskyttelse

I debatten om, hvorvidt der skal oprettes et kvindefængsel i Danmark, betones, at kvinderne i videst muligt omfang skal beskyttes mod chikane, herunder seksuel chikane, og reelle overgreb fra medfanger; i denne sammenhæng tænker man på overgreb fra mandlige fanger (Kriminalforsorgen, 2011). Det var, som vi så, også et af argumenterne for at oprette de forskellige tilbud særligt for kvinder i de respektive fængsler. Flere kilder beskriver, at mange kvindelige fanger har oplevet vold og overgreb i deres tilværelse før fængsling (Pollack, 2008; van der Berg et al., 2011; Amundsen, 2010; Fournier et al., 2011; Trammel et al., 2015). Det betyder for nogle kvinder, at de har vanskeligt ved at mærke og stå ved egne behov og grænser. Hvis overgreb ikke bliver bearbejdet, og den pågældende ikke får hjælp til at udvikle strategier til at forebygge potentielle overgreb i fremtiden, er der risiko for, at den udsatte selv påtager sig ansvaret. En konsekvens kan blandt andet være, at den pågældende enten bevist eller ubevist opsøger relationer, som har samme præg af overgreb og vold (Amundsen, 2010, p. 10).

Man kan argumentere for, at denne type af forskning og standpunkter primært opererer med en kønsforståelse, hvor kvinder forstås og diskursiveres som ofre for deres betingelser snarere end som aktører, der har mulighed for at gøre passende modstand. Omvendt er det evident, at hverken kvinder eller mænd kan forlade fængslet, når de vil, og dermed er der et ekstra institutionsbetinget pres på fangerne om at håndtere vanskelige udfordringer. Der er risiko for, at fængslet bidrager til fastholdelse af negative mønstre og måske endda en form for retraumatisering. Det kunne være relevant at gå mere ind i dette og eksempelvis se på, hvorvidt der også er strategiske grunde til, at nogle kvinder indordner sig under en maskulin (eller anden) dominans snarere end at sige fra (jf. Alaraid, 2000). Jeg vil ikke gå dybere ind i denne drøftelse her. I “artiklen Kvinde, køn og tilblivelse” (Mathiassen, 2015, dette nr.) argumenterer jeg for, hvordan opfattelser af køn spiller ind på, hvordan man tilrettelægger praksis. I forlængelse heraf forekommer det også relevant at se nærmere på, hvilken kønsopfattelse der ligger til grund for ovenstående forskning.

I den aktuelle argumentation for beskyttelse af kvinder i fængsel inddrages blandt andet den danske brugerundersøgelse blandt alle fanger i de danske fængsler og arresthuse, hvoraf det fremgår:

[...] En større andel af de kvindelige indsatte [end mændene, CM] angiver at have været udsat for seksuel chikane, idet 75 procent af kvinderne angiver, at de ikke har været udsat for seksuel chikane. Da ingen af kvinderne har svaret 'ved ikke' på dette spørgsmål, efterlader det således 25 procent af kvinderne, der angiver, at de er blevet seksuelt chikaneret af medindsatte. Den tilsvarende andel blandt mændene er 5 procent. (Lindstad, 2014., s. 17)

At 25 pct. angiver at have været seksuelt chikaneret af medindsatte har givet anledning til bekymring, og beskyttelsesargumentet er blevet tiltagende aktuelt.²⁷ Endvidere spiller det en rolle her, at der har været tilfælde med voldtægt og seksuelle overgreb i danske fængsler.²⁸ I forlængelse heraf kan man som nævnt prioritere, at kvinder, som har været udsat for overgreb af forskellig art gennem deres tilværelse, skal tilbydes en afsoning, hvor de kan bearbejde dette og finde en mulig alternativ livsførelse. En livsførelse, hvor de ikke skal navigere blandt mandlige medfanger, der for nogles vedkommende er dømt for volds- og/eller sædelighedskriminalitet og ønsker at indgå i relationer med kvinderne. I forlængelse af den svenske kriminalforsorgs argument for at kønsopdele afsoning kunne man også i Danmark vurdere, om man qua kønsblanding medvirker til, at kriminaliserede kvinder indleder forhold til (hårdt) kriminaliserede mænd, og om det er ønskværdigt. Er det sådan, at fængslingen her bidrager til at kompromittere rettighedstænkningen, fordi de institutionelle strukturer gør det vanskeligt at undgå samværsformer, som kan medvirke til, at de implicerede fastholdes i overgrebslignende relationer? Relationer, der endda kan virke retraumatiserende på nogle fanger?

For at undgå dette er det nødvendigt med målrettede indsatser og tilbud om at kunne bearbejde de traumer/overgreb, som nogle kvinder har med sig (jf. også Fournier et al., 2011). I Danmark er der i et vist og begrænset omfang knyttet psykologer og psykiatere til hvert fængsel, men det er ikke muligt at imødekomme det samlede behov.

27 Jf. indlæg ved direktøren for Kriminalforsorgen, Johan Reimann, 8. december, 2014.

28 Det er blevet omtalt af ansatte i nogle af de fængsler, jeg besøgte, i den periode, jeg udførte undersøgelsen, at der har været tilfælde med voldtægt. Derudover har ansatte beskrevet, at de mener, der foregår prostitution i et eller andet omfang, og at der er tale om en grad af udnyttelse og varebytning (sex for stoffer), når der etableres forhold mellem nogle af fangerne (Mathiassen, 2011; Alerid, 2000). Der tænkes her på overgreb fra mænd mod kvinder.

Der tilbydes kognitive og adfærdspsykologiske programmer, som er udviklet inden for den såkaldte ‘What works’-tradition. Denne forskningstradition mener på baggrund af effektundersøgelser at have påvist, at forskellige kognitive faktorer er blandt de mest markante risikofaktorer i forhold til kriminalitet (jf. Ross & Fabiano, 1985; Andrews & Bonta, 1998/2006). De programmer, der tilbydes, er blandt andet ‘Vredeshåndteringsprogram’ (Anger Management), et ‘Voldsforebyggelsesprogram’, hvor man skal motiveres til at leve uden vold og trusler, og ‘Det kognitive færdighedsprogram’, som skal bidrage til, at deltagerne kan håndtere udfordringer i hverdagen uden at bruge vold eller andre kriminelle handlinger. Tilbuddene til de indsatte kvinder om at deltage i programmer som Anger Management og Det kognitive færdighedsprogram har i højere grad et forbedrende sigte end et bearbejdende sigte. De kognitive programmer er kritiseret for ikke at matche kvinders behov og i højere grad fungere som ansvarspåbyggende (du tænker forkert og skal lære at tænke rigtigt og dermed også handle rigtigt) end med forståelse for de grunde, der kan være, til at kvinder har begået kriminalitet (du forsøger at håndtere dine erfaringer med overgreb via dit misbrug, hvilket betyder, at du kriminaliseres, fordi du begår kriminalitet for at skaffe penge) (se fx Hannah-Moffat, 2002). Dette er ikke en adækvat tilgang til bearbejdning af traumer efter overgreb tidligere i tilværelsen. Efter det øgede fokus på kvindernes behov i de danske fængsler er man begyndt at tilbyde programmet ‘Styk og vind’, som er udviklet i Norge og særligt målrettet kvinder (Høj Dahl & Størksen, 2009; se også Mathiassen, 2015, dette nr.).²⁹

Det fremgår af ovenstående, at der er forskellige tilbud i fængslerne, men at de primært er målrettet mandlige fanger. Der er fortsat brug for at udvikle praksis, så den matcher de behov, som findes. Spørgsmålet er, hvordan det gøres bedst. I eller uden for fængslet? I en ren kvindeinstitution, eller sådan som forholdene er nu?

Der findes internationalt også andre tilgange end ‘what works’-paradigmet, eksempelvis ‘Good lives model of offender rehabilitation’. Denne forskningstradition tager udgangspunkt i, at mennesker, der begår kriminelle handlinger, lige såvel som de skal respektere andres rettigheder, så selv har ret til det samme – ikke mindst når det gælder straf og også senere reintegration i samfundet. Derfor retter interventioner sig både imod at øge den dømtes velbefindende og reducere risikoen for flere kriminelle handlinger ud fra den betragtning, at disse forhold er intimt forbundne (fx Ward & Maruna, 2007; Ward et al., 2007). Man kan sige, at hvor ‘what works’-traditionen, som er repræsenteret i Danmark, i høj grad retter sig mod de kognitive og adfærdsmæssige deficiitter, som antages at ligge bag kriminelle handlinger, så lægger ‘good lives’- (GLM) paradigmet op til at hjælpe den dømte med at udvikle livsformer, der giver mening og er mere socialt integrerede end tidli-

29 Programmet kan i en vis udstrækning forstås som et særligt køns-responsivt tiltag, sådan som Bloom, Owen & Covington (2003) beskriver.

gere. Man kunne lade sig inspirere af denne tilgang i en videreudvikling af tilbud til fangerne. Endvidere forekommer det nødvendigt at opkvalificere personalet, som har en central betydning i fangernes hverdag.

13. Normalisering

I drøftelsen for og imod kvindefængsel har princippet om ‘normalisering’, det vil sige, at forholdene under afsoning skal have mest mulig lighed med forholdene uden for fængslet, spillet en rolle (Principprogrammet, 1998, p. 10). Man kunne i forlængelse heraf argumentere for, at kvinder og mænd skal afsone sammen, fordi det i højere grad afspejler forholdene uden for fængslet, hvor kvinder og mænd også færdes sammen. Normaliseringsargumentet om, at begge køn skal afsone sammen, fordi den danske befolkning ‘normalt’ lever sammen, kunne give mening, hvis man går de-kontekstuel til værks og ser bort fra de særlige forhold, der gælder for mange kvindelige afsonere (jf. fx Amundsen, 2010a; 2010b; Friestad et al., 2012; Lund-Sørensen & Clausen, 2014). Adskillige kvindelige fangers livssituation har ligheder med andre kvinders i udsatte situationer, og disse kvinder tilbydes hjælp i kønssegregerede institutioner; eksempelvis kvinde-krisecentre samt være- og rådgivningssteder for kvinder i misbrug og prostitution, der skal have en pause fra deres liv på gaden.³⁰ Dertil kommer, at det antalsmæssige forhold mellem mænd og kvinder ikke er sammenligneligt med ‘normalsamfundet’. Det er ikke ‘normale forhold’, at kvinder er så stærkt underrepræsenterede i samtlige af dagligdagens livssammenhænge, som de er i de danske fængsler. Fordelingen er ikke normal i betydningen ‘sådan som forholdene er uden for fængslet’. Når man således ser på de specifikke forhold for kvinder i fængsler, da forekommer normaliseringsargumentet skævt som argument for kønsammenblanding.

14. Relevant resocialisering

Spørgsmålet om, hvordan man sikrer kvinders mulighed for resocialisering bedst muligt under afsoning, er det andet centrale tema, der skal behandles. Carlen & Worral (2004) beskriver, hvordan kvinders muligheder for konstruktiv beskæftigelse ofte ikke har samme opmærksomhed som mænds (ibid., p. 67). Det fremgår også af den norske rapport “Likeværdige forhold for kvinder og menn under kriminalomsorgens ansvar” (2015), ligesom det var en af konklusionerne i Direktoratet for Kriminalforsorgens indstilling (Kriminalforsorgen, 2011) og i argumentet for fængslernes forskellige tiltag

30 <http://reden.koebenhavn.dk/content/hvem-er-vi-reden-k%C3%B8benhavn>.

særligt rettet mod kvinder. I de tilfælde, hvor der ikke er sammenfald mellem kvinders og mænds interesser både med hensyn til job, uddannelse, programvirksomhed og fritid, er det ofte mændenes interesser, der bliver udslagsgivende. Det skyldes, at der er en begrænset mængde af ressourcer til formålet, hvorfor de skal komme flest muligt til gode. Uden at det dermed betyder, at der er enighed blandt alle fængslede mænd om, hvad der er at foretrække. Ligesom kvinder, der afsone, har forskellige interesser og behov. Disse forhold kan bidrage til at støtte oprettelse af et kvindefængsel for at sikre en større grad af valgmulighed for alle (jf. indledningen).

14.1. Nærhedsprincippet

Her udfordres imidlertid nærhedsprincippet, nemlig at personer så vidt muligt skal afsone tættest muligt på eget hjem og eventuelle netværk (jf. Princippetprogrammet, 1998). Carlen & Worrall (2004) beskriver med udgangspunkt i internationale forhold, at placeringen af kvinder, der skal afsone, er en vanskelig opgave. Ønsket om, at kvinder skal kunne afsone i faciliteter, der tilbyder en variation og bredde i tilbud og indretning, peger på afsoning i centralt placerede institutioner, der kan huse flere kvinder, men som ofte ligger langt væk fra kvindens hjem. Et problem, der naturligvis vokser proportionalt med et lands størrelse. I Danmark er det en udfordring, at kvinder ikke menes at få tilstrækkeligt brede og relevante beskæftigelsesmuligheder og behandlings- samt resocialiseringstilbud under de nuværende afsoningsforhold. Den udfordring kendes også i de lande, hvor man ikke blander kønnene. Når man etablerede kvindeafdelinger fysisk adskilt fra mænd i tilknytning til mandefængsler, der lå tættere på kvindens hjem, blev konsekvensen også i disse tilfælde ifølge Carlen & Worrall (2004, pp. 54-55), at kvinderne fik mindre bevægelsesfrihed og færre tilbud. Det synes globalt set meget vanskeligt både at honorere nærhedsprincippet og ambitionen om bredde og relevans i beskæftigelse, fritid og programvirksomhed/behandling. Endvidere synes det vanskeligt at overskride en 'traditionel' inddeling i 'mande'- og 'kvinde'-tilbud og beskæftigelse.

Spørgsmålet om, hvorvidt og hvordan nærhedsprincippet skal styre, hvordan kvinder placeres, sat i forhold til den kvalitet, det er muligt at tilbyde de samme kvinder under deres afsoning, indgår også i debatten i Danmark. Selv om forholdene altså er forskellige globalt set, så er grundproblemstillingen her fælles på grund af, at de fængslede kvinder udgør en kønnet minoritet. I forlængelse af et ønske om, at afsoningen skal være meningsfuld og give mulighed for såvel adækvate uddannelses-, job- og behandlingsmuligheder, kan man i Danmark også argumentere for, at muligheden for kvinderettede og samtidig differentierede aktiviteter ville øges, hvis man samlede alle kvinder et sted (jf. Kriminalforsorgen, 2011; Kriminalomsorgen, 2015; Carlen & Worrall, 2004; Pemberton, 2013).

Derudover er afstandene i Danmark så små, at det kan være relevant at overveje, hvor store gener det giver på sigt, hvis man samler kvinderne i et

fængsel. Der er åbnet for at fravige nærhedsprincippet, idet Rentzmann, Esdorf & Mikkelsen (2003) eksplicit nævner, at nærhedsprincippet må modificeres grundet kvinders særlige behov (ibid., pp. 67-68, kommentar til § 23 i straffuldbyrdelsesloven).

Derudover er det sådan, at kvinder, som skal afsone i lukket fængsel, skal afsone i Statsfængslet i Ringe. De kvinder, som har brug for særlig psykiatrisk og psykologisk behandling, kan kun sidde i Anstalten ved Herstedvester. Det betyder, at det reelt kun er de dømte kvinder, der skal placeres i åbent regi, som vil opleve en minimering af placeringsmulighed fra to til en, såfremt det besluttes at oprette et kvindefængsel.³¹

I tråd med pointen om, at tilbuddenes variation afhænger af mængden af fanger, så betyder den nuværende spredning, at mulighederne for 'konstruktiv' beskæftigelse, uddannelse og fritid begrænses. Med andre ord kunne man argumentere for, at muligheden for kvinderettede og samtidig differentierede aktiviteter ville øges, hvis man samlede alle kvinder et sted. Og i tillæg hertil inddrage overvejelser om, hvorvidt kvinder med korte domme kunne afsone straf uden for fængslerne i en mere community-baseret sammenhæng.

15. For og imod et kvindefængsel

Det fremgår af Mathiassen (2011), at en del kvinder ikke ønsker at afsone i et rent kvindefængsel. Det fremgår også, at der blandt personalet i de forskellige fængsler både er stemmer *for* et rent kvindefængsel og *imod* et rent kvindefængsel. En linje i argumentationen både blandt personale og blandt kvindelige indsatte er, at kvindefællesskaber er prægede af mobning, trakasserier og sladder, ligesom der etableres hierarkier med in- og eksklusionsmekanismer (jf. Ireland, 2002; Lindberg, 2005). Flere af kvinderne i undersøgelsen nævner relationer mellem 'stærke' og 'svage' kvinder i kvindefællesskabet. En konklusion blandt nogle af de adspurgte kvinder og ansatte bliver, at rene kvindefællesskaber er uhensigtsmæssige og ikke-ønskelige. Imidlertid foretages denne konklusion alene på baggrund af erfaringer under de nuværende betingelser. Endvidere diskursiveres kvinder på en bestemt og ret ensidig måde af både fanger og personale, hvilket, såfremt det følges, gør tilblivelsesmulighederne som kvinde relativt begrænsede.

Opsummerende er kvinderne som gruppe i artiklen her beskrevet som mindre kriminaliserede end mænd, deres recidivprocent er mindre, og de har et mere dikotomiseret kriminalitetsmønster. Disse forhold peger på, at der er brug for forskellige resocialiseringsstilbud.

Der har været en stigning i strafretlige afgørelser for vold blandt de yngre kvinder indtil 2007, men det tal er faldet igen (jf. Bisp Hansen, 2012). End-

31 Endvidere vil en oprettelse af et mindre antal arrester også indskrænke spredningen af varetægtsarrestanter.

videre sandsynliggør international forskning, at der ikke er en stigning i kvinders kriminalitet, sådan som nogle undersøgelser argumenterer for (Rennison, 2009). Som nævnt ovenfor skyldes øgningen i kvinders domme for vold i Danmark primært en øget tilbøjelighed til at anmelde kvinders vold sammenlignet med tidligere. Derudover er der et antal kvinder, som er idømt lange domme for drab.

Det er relevant at gå mere analytisk til værks og se på, hvilke grunde kvinder har til at begå kriminalitet, og hvordan disse divergerer internt i gruppen af kvinder. Det vil sige at supplere den gruppebaserede og deskriptive fremstilling med studier, der tager udgangspunkt i hver enkelt kvindes erfaringer og perspektiv og analyserer hendes livssituation og grunde til at begå kriminalitet.

Da en del af kvinderne som nævnt har afsonet længe, betyder det blandt andet, at de bor adskilt fra deres børn i lang tid. Derfor forekommer det relevant, at man i drøftelserne om oprettelsen af et kvindefængsel ud over at re-vurdere, hvilket sikkerhedsniveau der er tilstrækkeligt for hver enkelt kvinde, også inddrager overvejelser over, hvordan man kunne optimere samværsmulighederne for kvinder og børn. Således at tilknytningen mellem mødrene og deres børn søges bevaret i de tilfælde, hvor det skønnes at være til barnets fordel. Jo mere lempelige udgangsmulighederne er, des mere målrettet kan man (muligvis) arbejde med samvær. Alternativt eller som supplement kan relationerne styrkes ved samvær over længere tid i besøgslejligheder på institutionens område. Endelig ville muligheder for at afsone uden for fængselsregi kunne bidrage hertil (Masson, 2012).

Kvinderne, der udgør datagrundlaget i de her refererede undersøgelser, har som gruppe et forholdsvis lavt uddannelsesniveau eller mangler uddannelse. Og på grund af den lange opholdstid i fængslet er en del uden bolig. Der er brug for målrettet indsats, hvis det skal ændres.

I samtaler med personalet gennem de ca. 15 år, jeg har forsket i fængsler, er det med jævne mellemrum blevet pointeret, at det kræver en særlig indsats at imødekomme de mange behov blandt de udsatte kvinder, som afsoner i de danske fængsler. Der er som antydnet i denne artikel også kvinder blandt de fængslede, som *har* ressourcer og er i gang med at ændre livsførelse. Imidlertid ændrer det ikke ved, at hovedparten af den lille gruppe af fængslede kvinder er ret massivt belastede. Og at man må træffe et valg om, hvordan indsatserne skal prioriteres. Det er evident for enhver, at der ikke er penge til alt.

Jeg mener, man som stat må tage ansvar for at tilbyde rammer, hvor kvinderne får bedre mulighed for at ændre deres udviklingsbane i stedet for at gentage og generfare (to sider samme sag) de negative dele af deres interpersonelle mønstre – generelt og i forhold til mænd. Måske gælder det også mændene – blot med modsat fortegn.

De rammer, som et fængsel tilbyder, *er* restriktive, og det betyder, at der er andre dynamikker i spil end uden for fængslet. Her er det centralt, at fangerne ikke kan forlade fængslet, og det er generelt en ret tungt belastet del af

den samlede befolkning, der lever i fængslerne. Der er ofte en hård tone og en kontant og til tider voldelig omgangsform og krævende magthierarkier. Det er for mange vanskeligt at give udtryk for vanskeligheder og behov for støtte og omsorg. Dette hænger også sammen med den ofte udbredte opfattelse, at man ikke skal have for meget kontakt med betjente. Og det samme gælder for nogle grupper af betjente, der ikke mener, at man skal have for meget at gøre med de indsatte. Men de dømte skal blive i fængslet, og det kræver en indsats og støtte fra personalet og den institutionelle struktur at minimere de skadevirkninger (Sykes, 1958) og de hierarkiseringer, som fængslet afstedkommer og producerer.

Det forekommer nødvendigt at arbejde med og ændre på den afstand, der i flere fængsler eksisterer mellem det uniformerede personale og fangerne.³² Forudsat at man uddanner personale til at involvere sig med kvinderne i deres hverdag i fængslerne, og at man lægger rammerne til rette på en sådan måde, at det er *muligt* for betjente at gøre dette, forekommer et kvinde-fængsel, hvor man samler alle kvinder, at være en god mulighed for at tilbyde kvinderne den ønskede forbedring af deres muligheder for at ændre tilværelsesbane; blandt andet med henblik på at nedsætte recidiv.

Jeg har i denne artikel gjort forholdsmæssigt meget ud af at vise, hvilke typer af kriminalitet kvinderne samlet set modtager sanktioner for, og hvad de fængslede kvinder er dømt for. Kriminalitetsbilledet kunne tale for, at det er muligt at løse regimet for nogle af de fængslede kvinder og dermed muliggøre en bedre kontakt til netværk, samtidig med at man intensiverer indsatsen, for at de kan få bearbejdet de psykologiske konsekvenser af deres til tider meget udsatte liv. Og lære at forholde sig på andre måder end gennem misbrug, vold og selvundertrykkelse – hvilket også betyder, at de lærer, at der er andre måder at leve på end ved at etablere parforhold med partnere, hvor deres hidtidige livsform fortsættes. Denne tænkning peger i retning af forslaget om at muliggøre afsoning uden for fængslet for nogle af kvinderne. En tanke, der for så vidt kunne kræve, at resten af kvinderne afsoner samlet, således at der ikke opstår konflikter i forhold til de mandlige fanger. Samtidig kan man inddrage disse overvejelser i praksis med mandlige fanger.

Som jeg har vist, er det ikke muligt at tilbyde alle kvinder afsoning tæt på eget hjem. Som jeg også har anført, er det primært en andel af de kvinder, der i øjeblikket afsoner i åbent regi, der vil erfare en vis forringelse i forhold til muligheden for at afsoner tæt på eget hjem. Det er et problem, men det skyldes hovedsagligt den positive problemstilling, at fængslede kvinder er så få og markant færre end mandlige fanger. En vis andel har slet ikke nogen kontakt til familie. Det er klart, at en slækkelse af regimet for nogle kvinder og en intensivering af mulighederne for samvær med børn/netværk besværliggøres i de tilfælde, hvor afstandene er store. Den problemstilling eksisterer allerede

32 Jf. projekt 'samarbejdskultur i fængsler', v. Dexters & Aagaard, se Knudsen & Mathiasen, 2015.

for en del fanger – blandt andet i lukket regi – og jeg mener, man må overveje, hvordan man økonomisk kan støtte, at familier eller netværk kan besøge hinanden. Der er allerede besøgslejligheder i nogle fængsler, og man kan overføre den praksis til et rent kvindefængsel og gøre en indsats for at strukturere og professionalisere arbejdet med familier og netværk.³³ Udviklingsarbejdet med den enkelte kvinde under afsoning kan videreføres i et rent kvindefængsel med de metoder og tilbud, som allerede er under udvikling. I betjentuddannelsen og i et efter- videreuddannelsesforløb af betjente synes det oplagt at fokusere på de særlige udfordringer, kvinder ofte har, og hvordan man systematisk og professionelt arbejder med det. Både i de deciderede program- og behandlingstiltag, men i særdeleshed i den konkrete hverdag, som jo optager langt hovedparten af kvindernes tid. Her er den intensiverede indsats generelt i kriminalforsorgen i forhold til vejledning om uddannelse og jobmuligheder helt central, og en indsats målrettet kvinders differentierede interesser og behov muliggøres i højere grad, hvis der etableres en ren kvindeinstitution.

Der er med andre ord flere forhold, der taler for, at man gør alvor af at oprette et kvindefængsel i Danmark. Ikke fordi kvinde-kønnet (eller mande-kønnet) pr. definition kræver det, men fordi det synes uforholdsmæssigt vanskeligt at foretage den nødvendige indsats for kvinder under de nuværende afsoningsformer, hvor de er i så markant mindretal. Samtidig er dette også et argument for at foretage grundige overvejelser over, om ikke flere kan afsone uden for fængslet.

En fare ved oprettelsen af et rent kvindefængsel kan være, at det cementerer rutinen med at fængsle (og potentielt bidrager til en stigning i antallet af fængslinger) frem for at stimulere ideerne om alternative afsoningsformer. Som fremgået af ovenstående bør det undgås til fordel for løbende at tænke i og udvikle alternative afsoningsformer, der hvor dette er muligt.

Epilog

Den gruppebaserede fremstilling af 'kvinder' (og 'mænd') er på flere måder for grovkornet til at tjene alle formål. Både kvinder og mænd er individer med hver sin livshistorie og vej gennem tilværelsen og dens betingelser. Derfor er det relevant at supplere disse data med en mere mangfoldig forståelse af hver enkelt tilværelse.

Tak

Tak til Susanne Clausen og Lea Holst Reenberg i Direktoratet for Kriminalforsorgen for værdifulde kommentarer undervejs. Ligeledes tak til reviewere for relevante indspil og ændringsforslag.

33 Der er inspiration at hente på blandt andet pensionen Engelsborg i Lyngby og i Hassel Fængsel i Norge (Øiestad, 2005).

REFERENCER

- Alarid, L. F. (2000). Sexual Assault and Coercion among Incarcerated Women Prisoners: Excerpts from Prison Letters. *The Prison Journal*, 80(4), 391-406.
- Amundsen, M. (2010a). Kvinnelige innsatte og social marginalisering. *Spesialpedagogikk*, 26-37.
- Amundsen, M. (2010b). Bak glemselens slør. *Fontene Forskning*, 1(10), 4-15.
- Andrews, D. A., & Bonta, J. (1998). *The Psychology of Criminal Conduct*. Anderson-Publishing Company, 2nd edition.
- Balvig, F., & Kyvsgaard, B. (2009). *Man anmelder da vold*. Københavns Universitet/ Justitsmini-steriet/Det Kriminalpræventive Råd/Rigspolitiet, marts 2009. www.jm.dk/www.dkr.dk
- Hansen, K. B. (2012). *Vold begået af kvinder. En analyse af udviklingen*. København: Det kriminalpræventive råd
- Bosworth, M., & Carrabine, E. (2001). Reassessing resistance. Race, gender and sexuality in prison. *Punishment and Society*, 3(4), 501-515.
- Carlen, P., & Worrall, A. (2004). *Analysing Women's Imprisonment*. Cullompton: Willan Publishing.
- Carlen, P. (Ed.). (2002). *Women and Punishment. The struggle for justice*. Cullompton: Willan Publishing.
- De Cou, K. (2002). A gender-wise prison: opportunities for, and limits to, reform. In Carlen (Ed.), *Women and Punishment. The struggle for justice*. Cullompton: Willan Publishing.
- Cooke, B. J., & Farrington, D. P. (2015). The Effects of Dog-Training Programs: Experiences of Incarcerated Females. *Women & Criminal Justice, Volume 25*, 1-14.
- De Viggiani, N. (2007). Unhealthy prisons: exploring structural determinants of prison health. *Sociology of Health & Illness*, 29(1), 115-135.
- Dünkel, Kestermann & Zolonderdik (2005). *Internationalt studium af kvinder i fængsel. Behovsanalyse og "best practice"*.
- Fournier, A. K., Hughes, M. E., Hurford, D. P., & Sainio, C. (2011). Investigating Trauma History and Related Psychosocial Deficits of Women in Prison: Implications for Treatment and Rehabilitation. *Women & Criminal Justice*, 21, 83–99.
- Friestad, C., et al. (2014). Adverse childhood experiences among women prisoners: relationships to suicide attempts and drug abuse. *Int J Soc Psychiatry*, 8;60(1): 40-46. Epub 2012 Oct 8.
- Hannah-Moffat, K. (2002). Creating choices: reflecting on choices. In P. Carlen (Ed.), *Women and Punishment. The struggle for justice*. Cullompton: Willan Publishing.
- Højdhahl, T., & Størksen, M. (2009). *"VINN" Samtale- og motivasjonsprogram for kvinner. Teorimanual for gruppeledere*. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.
- Ireland, J. (2002). *Bullying Among Prisoners. Evidence, Research and Intervention Strategies*. New York: Brunner-Routledge.
- JURK. (2005). *Kvinnens soningsforhold*. En fængselsundersøgelse utført av Juridisk Rådgivning for Kvinner. Oslo: JURK.
- Justitsministeriets forskningskontor. (2014). *Udviklingen i kvinders kriminalitet de seneste 30 år*. Januar, 2014, <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2014/ny-rapport-kortl%C3%A6gger-kvindens-kriminalitet>
- Kendall, K. (2002). Time to think again about cognitive-behavioral programs. In P. Carlen (Ed.), *Women and punishment: The struggle for justice* (pp. 182-198). Collompton, UK: Willan.
- Kriminalforsorgens principprogram (1998). København: Direktoratet for Kriminalforsorgen.

- Kriminalforsorgen. (2011). Udvalget vedrørende fængslede kvinders vilkår – Indstilling, 12. september, 2011. <http://www.kriminalforsorgen.dk/Betænkninger-mv-1645.aspx>
- Kriminalforsorgen. (2013). *Statistik, 2013*.
- Kriminalomsorgen. (2015). *Likeverdige forhold for kvinder og menn under kriminalomsorgens ansvar*. Januar, 2015. <https://www.kriminalomsorgen.no/getfile.php/2970352.823.yrvxftvbae/Kvinnerapporten.pdf>. Danmarks Statistik. (2013). Kriminalstatistikken. DST.dk.
- Lindberg, O. (2005). *Kvinnorna på Hinseberg. En Studie av Kvinnors Villkor i Fängelse*. Rapport 14, Kriminalvårdsstyrelsen.
- Lindstad, J. M. (2014). *Brugerundersøgelsen 2013. Indsatte i fængsler og arresthuse*. Kriminalforsorgen.
- Lund-Sørensen, N., & Clausen, S. (2014). *Klientundersøgelsen. Delrapport om kvinder*. Kriminalforsorgen.
- Mallock, M., & McIvor, G. (2011). Women and community sentences. *Criminology and Criminal Justice, 11*, 325–344.
- Masson, I. (2012). *What Harm Could It Do? The Impact of Short Periods of Imprisonment on Women*. Oxfordshire: Inter-Disciplinary Press.
- Mathiassen, C. (2007a). *Preliminært notat vedrørende undersøgelse af kvinders afsoningsforhold i Anstalten ved Herstedvester*. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole/ Direktoratet for Kriminalforsorgen.
- Mathiassen, C. (2007b). *Danish Women in Danish Prisons – A minority*. Paper præsenteret på konferencen: What works with Women Offenders, Prato, Italien, 10-12 september.
- Mathiassen, C. (2011). *Perspektiver på kvinders dagligdag i Danske fængsler. Erfaringer med kvinders og mænds fælles afsoning*. Aarhus Universitet, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole. http://edu.au.dk/fileadmin/www.dpu.dk/e-boeger/DL/Rapporter/Perspektiver_paa_kvinders_dagligdag_i_danske_faengsler_-_marts_2011.pdf
- Mathiassen, C. (2015). Kvinder, køn og tilblivelser – i fængsler. *Psyke & Logos, 36*(1).
- Minke, L. K., & Holm-Sørensen, D. (2015). *HUND i kvindebeskæftigelsen i Møgelkær*. Rapport.
- Morgenstern, C. (2005). Menneskerettigheder og internationale standardminimumsregler vedrørende kvinder i fængsel. In F. Dünkel, C. Kestermann & J. Zolondek (Eds.), *Internationalt studium af kvinder i fængsel. Dokumentation af situationen. Behovsanalyse og "best practice"*. University of Greifswald, Department of Criminology.
- Pemberton, S. (2013). Enforcing Gender: The Constitution of Sex and Gender in Prison Regimes. *Women, Gender and Prison: National and Global Perspectives, 39*(1), 151-175.
- Pollack, S. (2008). *Locked in, locked out: Imprisoning women in the shrinking and punitive welfare state*. Faculty of Social Work. Wilfrid Laurier University.
- Pollack, S., & Brezina, K. (2006). Negotiating Contradictions: Sexual Abuse Counseling with Imprisoned Women. In *Women & Therapy*. The Haworth Press, Inc.
- Rennison, C. M. (2009). A New Look at the Gender Gap in Offending. *Women & Criminal Justice, 19*, 171–190.
- Rentzmann, Esdorf & Mikkelsen (2003). *Straffuldbyrdelsesloven med Kommentarer*. Jurist og Økonomforbundets Forlag.
- Ross, R. R., & Fabiano, E. (1985). *Time to Think: A Cognitive Model of Delinquency Prevention and Offender Rehabilitation*. Johnson City, Tennessee: Institute of Social Sciences and Arts, Inc.
- Sheehan, R., McIvor, G., & Trotter, C. (2007). *What Works with Women Offenders*. Cul-lompton: Willan Publishing.
- Smoyer, A. B. (2015). Feeding Relationships: Foodways and Social Networks in a Women's Prison. *Journal of Women and Social Work, 30*(1), 26-39.

- J van den Berg, B., Gatherer, A., Fraser, A., & Moller, L. (2011). Imprisonment and women's health: concerns about gender sensitivity, human rights and public health. *Bull World Health Organ*, (89), 689-694.
- Sykes, G. M. (1958). *The Society of Captives: A study of a Maximum Security prison*. Princeton University Press.
- Thomsen, R., Mathiassen, C., & Wahlgren, B. (2013). *Vejledning og kompetenceafklaring i danske fængsler*. Eksempler og anbefalinger. Aarhus: Aarhus Universitet. NCK.
- Trammel, R. (2009). Relational Violence in Women's Prison: How Women Describe Interpersonal Violence and Gender. *Women & Criminal Justice*, 19, 267-285.
- Trammel, R. (2015). Partner Violence in Women's Prison: The Social Consequences of Girlfriend Fights. *Women & Criminal Justice*, 0, 1-17.
- Ward, T., & Maruna, S. (2007). *Rehabilitation: Beyond the risk assessment paradigm*. London, UK: Routledge.
- Ward, T., Melser, J., & Yates, P. M. (2007). Reconstructing the Risk Need Responsivity Model: A Theoretical Elaboration and Evaluation. *Aggression and Violent Behavior*, 12, 208-228.

Debat:

- Minke, L. K., & Storgaard, A. (2014). *Chikane. Kvindefængsler løser ikke problemet*. Debat i Politiken, 29.08.2014.
- Præsentation af Kvindeprojektet i Møgelkær. In *Fængselsfunktionæren*, juni, 2014. Kriminalforsorgen.

Net:
Kriminalforsorgen.dk
KRUS.no